

Љубомир Д. ФРЧКОСКИ

W

*I li rabot et e
kako lu/e
i li umret e!*

W

FR^KOVCI

КОЈА Е НАШАТА ЕДИНСТВЕНА БОЛКА?

Можеби ќе се чини тезата за "единствената наша болка" претенциозна и поедноставена! Но, моето убедување кое ќе го изложам во текстов е дека сите други проблеми со кои се среќава независната македонска држава се решливи, колку и да изгледаат тешки. Но, вистински проблем кој ја разјадува одвнатре и ги руши стабилноста и интегритетот на државата е нејзината неспособност (колку и да се затскрива понекогаш зад доблестите на "мудрост и воздржаност" на раководството), да го спроведува правото во секојдневниот живот на државата. Секако тоа неспроведување на правото не е до степен на африканските невладливи територии, но е за европски транзициски стандарди - критично лошо.

Македонија запаѓа во оној класичен проблем на транзицијата, кој го немаше пред 2001 година кога нашата транзиција се разликуваше по успешност од другите држави, а тоа е дека сега државата има повеќе проблем да го спроведе правото и да ги заштити граѓанските права на своите државјани, отколку да спроведе избори и да добие демократски избрана влада. Овој проблем на европските транзиции е одамна забележан (за него пишува детаљно, на пример, Волфганг Меркел).

Да ја поставиме оваа теза низ основните мерни инструменти со кои се проверува карактерот и успешноста на некоја транзиција. Исцрпната слика на фактори, кои се битни за тоа како ќе се одвива транзицијата кон демократија во некоја држава, се следните:

- Облици во кои се формирала нацијата и државата во културна смисла,

пред транзицијата (политичка култура и навики);

- Вид на бившиот авторитарен режим од кој државата излегува (мек или тврд комунизам или диктатура);

- Модел на транзицијата (насилна, мирна и слично);

- Политичките институции и елити кои ја раководат државата;

- Меѓународен и регионален контекст во кој се одвива транзицијата;

- Цивилното општество кое државата го поседува;

- Нивото на економски развој;

- Општествениот капитал (Роберт Путман кој го измислил овој поим, мисли на квалитетот на образование и динамичност на човечкиот материјал) на државата.

Сите овие фактори се анализираат низ мрежа од пет сегменти или ПАРЦИЈАЛНИ РЕЖИМИ, чие заедничко функ-

ционирање ја чини современата демократија:

- Првиот сегмент се ИЗБОРИТЕ или (вертикална легитимност);

- Вториот сегмент се политичките права на граѓаните (посебно слобода на говорот, мислата, печатот, правото на глас, здружување и слично);

- Третиот сегмент се граѓанските права на луѓето во целина (или нивната заштита преку владеењето на правото);

- Четвртиот сегмент е хоризонталната одговорност на властите (или поделбата на власта, меѓусебната контрола и ограничување);

- И петтиот е вистинската моќ на владеење (или дали избраните претставници ја имаат вистинската моќ и не се марионети).

ЗНАЧИ, СОВРЕМЕНАТА ДЕМОКРАТИЈА НЕ СЕ ИСЦРПУВА СО ПОВРШНИТЕ ДЕФИНИЦИИ НА "ВЛАДЕЕЊЕ НА НА-

РОДОТ ИЛИ ОНАА ЗА ВЛАДЕЕЊЕ НА ДЕМОКРАТСКИ ИЗБРАНИТЕ ЕЛИТИ", ТУКУ СЕ ДЕФИНИРА КАКО СИСТЕМ НА СЛОЖЕН БАЛАНС НА ОВИЕ ПЕТ СЕГМЕНТИ (ПРВ ОВОЈ ПОИМ ГО ВОВЕДУВА ФИЛИП ШМИТЕР) ИЛИ ПАРЦИЈАЛНИ РЕЖИМИ. Од пресекување на податоците за тоа како државата функционира во сите од нив со податоците кои влијаат на видот и проблемите на транзицијата (погоре наведени), се добива сложена но веродостојна слика каде секоја држава и нејзината демократија стои. Кои се предностите или слабостите на секоја посебна демократија.

И значи, каде во оваа аналитичка мрежа стои Македонија?

ВО ДИМЕНЗИЈАТА НА ИЗБОРНИ ИСКУСТВА ИЛИ ВЕРТИКАЛНАТА ЛЕГИТИМНОСТ, МАКЕДОНИЈА ВЛЕГУВА ВО РЕЛАТИВНО ЗАДОВОЛУВАЧКИ ВОДИ И ПОКРАЈ ПОСЛЕДНИТЕ ЛОШИ ИСКУСТВА СО ЛОКАЛНИТЕ ИЗБОРИ. Има стабилизирани партиска слика и релативен висок степен на репрезентативност на политичките опции во политичкиот живот. **НЕЗАДОВОЛСТВОТО ОД РАБОТАТА НА ПОЛИТИЧАРИТЕ НЕ ТРЕБА ДА СЕ МЕША СО ЧУВСТВОТО ДАЛИ ТИЕ СЕ**

ОНИЕ ЗА КОИ СМЕ ГЛАСАЛЕ ИЛИ СЕ ДОЈДЕНИ НА ВЛАСТ СО ИЗМАМА. Во оваа точка Македонија не е исклучок, како што забележавме во последниот демократски бран, забележано е дека демократските избори не се толкав проблем за новите демократии колку воспоставувањето на владеењето на правото.

Во четвртиот сегмент, хоризонталната одговорност или поделбата на власта Македонија стои добро, со исклучок на позицијата на судството, кое не е доволно консолидирано и на што се работи со последните реформи. Односите меѓу Претседателот на Републиката, Владата и Парламентот зафатија своја нормална линија, која ја оправдува нивната поставеност со Уставот од аспект на демократијата. **НО, ПОЗИЦИЈАТА НА СУДСТВОТО НИКАКО ДА СЕ ЕМАНЦИПИРА ОД ИЗВРШНАТА ВЛАСТ. НОВИТЕ РЕФОРМИ СЕ НОРМАТИВИСТИЧКИ НАСТРОЕНИ И МАЛКУ ЌЕ ПРИДОНЕСАТ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ВИСТИНСКАТА НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСКАТА ВЛАСТ. СЕ Е ВО РАЦЕТЕ НА СУДИИТЕ САМИ. И ТУКА УШТЕ ЕДНАШ СЕ ПОКАЖУВА КОЛКУ ФАКТОРОТ НА ЧОВЕЧКИ СПОСОБНОС-**

ТИ И КВАЛИТЕТИ Е ОДЛУЧЕН ЗА СЕ, ПА И ЗА ТРАНЗИЦИЈАТА.

Последниот фактор, имено вистинската моќ на владеење во рацете на избраните претставници е главно остварена во Македонија. Кај нас, наспроти сè, нема моќ во економијата и цивилниот сектор (се еден два исклучока и во двата), кои можат да се мерат со легалната моќ на избраните политичари во ниво на можноста за реформи или блокада на реформите. Сепак, за добро и лошо политиката е доминантна во поттикнувањето на општествениот развој. Од овој аспект тоа е добро, од некои други аспекти тоа е кочница, но за нив во некоја друга прилика.

ОСТАНУВААТ ДВАТА ЦЕНТРАЛНИ РЕЖИМА НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВНАТА ДРЖАВА: ПОЛИТИЧКИТЕ ПРАВА И ГРАЃАНСКИТЕ ПРАВА. ТАМУ ЛЕЖИ "НАШАТА БОЛКА". МАКЕДОНИЈА КИКСИРА ВО ТОЈ ДЕЛ НА ДРАМАТИЧЕН НАЧИН. Не е само проблемот во меѓуетничките односи и етничките права закони од комплексот "рамковен договор" (кои се само повидливи и ние сме на нив поосетливи), туку сета палета на law if-orcement - спроведување на правото е слаба. Македонската држава сè уште се протега хоризонтално премногу широко (се меша во сè и сешто и постои пререгулација на цели сектори), а од друга страна е слаба за најважното - спроведување на утврденото право. Со тоа се создаваат невидливи сиви зони на насилство и криминал; се руши принципот на еднаквост на граѓаните пред законот; се подјадува дневната сигурност на граѓаните (посебно во одделни подрачја), т.н. human security; се создава клима на несигурност во бизнисот и конечно се стимулира чувство дека "немаме држава", немаме перспектива, за што воопшто да се жртвуваме и слично...

Ова чувство е разорно ако поприми порадикални димензии. **ВЛАДАТА ЌЕ НЕМА ВРЕМЕ ДА ГО ПОКРИЕ СО НАДЕЖИТЕ ЗА ЕУ И ЗА НАТО. ОД ДРУГА СТРАНА ОВОЈ ХЕНДИКЕП ГО ВООЧИЈА И ЕУ МОНИТОРИТЕ И СЕГА НА ТОЈ СЕГМЕНТ ПРИТИСКААТ ВО ЕУ ПРАШАЛНИКОТ. КАКО ЌЕ ОДГОВОРИ ВЛАДАТА Е НЕБИТНО, БИДЕЈЌИ СЛАБОСТА Е ОЧИГЛЕДНА И НА КРАТОК РОК ТЕШКО ОТСТРАНЛИВА.**

Клучен поим во таа насока ќе биде т.н. state building или градење ефикасни и моќни институции на државата способни да го спроведат правото без компромиси. Нема "филозофирање" околу тоа. Дојдени сме до последната инстанца и нема одлагање. **МОРА ДА СЕ ЗАФАТИМЕ СО ТОА, И ДА ИЗЛЕЗЕМЕ ОД ЛОШИОТ СОН НА ТЕОРИИТЕ НА КОНСПИРАЦИИ И ИЗБЕГНУВАЊЕ АКЦИЈА И ДИНАМИКА НА НОРМАЛНА ПРАВНА ДРЖАВА.**

